ئاڵتوسێر و خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانەی مارکس

Louis Althusser

خۆزێ لۆپێز
وەرگێڕانی: بڕوا عەلادین – بەریتانیا

لوویس ئاڵتوسێر ساڵی 1918 لە بیرماندرییس ، لەجەزائیر لەدایکبووە. لەساڵی 1939 دا پێشکەوتنی قبوڵکردنی لەخوێندنگەی باڵای نۆرماڵ (SNE) بە سەرکەوتویی بڕیوە کە ئەو سەردەمە لەپاریس زۆر بەناوبانگ بووە، بەڵام لەو کاتەدا خزمەتی سەربازیی و هاوکاتیش بەردەوامبوونی جەنگی جیهانی دووەم، ڕاستەوخۆ دەبنە بەربەست لەبەردەم توێژینەوەکانی. ساڵی 1940 ئاڵتوسێر لەڤانتیس بە دیل دەگیرێت و پێنج ساڵ وەک دیلێک ژیانی لەکەمپی دەستبەسەراگرتن، لەئەڵمانیا بەسەر دەبات. پاش جەنگ سێ ڕوداوی گرنگ و یەکلاییکەرەوە لەژیانی ئاڵتوسێردا ڕودەدەن کە بە درێژایی هەموو ژیانی کاریگەریی خۆیان لەسەری دەبێت:

یەکەمیان گەڕانەوەیەتی بۆ خوێندنگەی نۆرماڵی باڵا کە تاوەکو ساڵی 1980 ئیایدا وانە دەڵێتەوە و توێژینەوە دەکات.

دووەمیان دیدارەکەیەتی لەگەڵ هێلێن ریتمان کە لەچوارچێوەی پەیوەندیەکی سەخت و دژواردا و تاوەکو مەرگە تراژیدیەکەی، هاوسەری دەبێت.

سێهەمیشیان دەرچـــوون و لادانیـەتـی لە کاتۆلیکیزم و پەیوەندیکردنیەتی بـە حیزبی کۆمۆنیستی فەرەنسیەوە (FPC) کە هەموو ژیانی تێیدا ئەندام دەبێت، ئەگەرچی هەرگیز بەتەواوەتی لەگەڵیدا کۆک نابێت.

بۆ یەکەمجار ئاڵتوسێر ساڵی 1965 لەسەر شانۆی کەلتور دەردەکـەوێـت، کاتێک هەر دوو کتێبی (لەپێناوی مارکس) و (خوێندنەوەی سەرمایە) بڵاودەکاتەوە. تامانجی ئاڵتوسێر لەو دوو کتێبەدا

ڕەخنەکردنێکی ئوندی ئەو ئێگەیشتنە دۆگماتیکیە شێوێنەرەیە ـ مەبەست ئێگەیشتنی ستالینیزمە ـ کە بۆ مارکسیزم هەیە، دیدێک کە برینییە لەکورتکردنەوەی پێگەی کۆمەڵایەتی و جەختکردنە لەسەر هێزگەلێکی ئابووریی بەرهەمهێن ،کە بە ئەنها خاوەن شێوەی ئابوورییانەن، وەک چۆن ڕەخنەیەکی ئوندی خوێندنەوەکانی مارکسیش بۆ هیگڵ دەکات. بەر لەئوێژینەوەکانی ئاڵنوسێر، مارکسیسنەکانی خۆرئاوا بە ئەواوەتی پشتیان بە هیگڵ بەستبوو، ئەمە جگە لەوەی کە دورکەوتنەوەی حیزبە کۆمۆنیستە مارکسیەکانی خۆرئاواش لە ستالین، بۆ خۆیان هاندەری ئەم جۆرە لێکنزیکبوونەوە و لێکچونە بوون، دیارە خوێندنەوە ڕەخنەییەکانی ئاڵنوسێر بۆ مارکس سەرەتا و دەستپێکی قۆناغێکی نوێ بوون کە ئێیدا هێڵێکی یەکلاکەرەوە لەنێوانی دوو چەشن لەمارکس دانرا:

1. مارکسێکی لاوی ئایدیۆلۆژیست،

2.. مارکسێکی پێگەیشتوی زانستی.

ئاڵنوسێر ڕای وا بوو کە جوڵە و گواستنەوە بەرەو مینۆدی زانستی، وایکردوە مارکس دەستبەرداری هیگڵ، ئەنترۆپۆلۆژیای فەلسەفی و هیومانیزم بێت، کە ئەمانەش بۆ خۆیان سیماگەلێکی ئەونۆی کارەکانی بوون و بەر لەساڵانی 1845 بەنوسینەکانیەوە دەبینران.

لێرەوە بەرگری لەخوێندنەوەی هیگڵییانە و هیومانیستییانە بۆ مارکس ڕاستەوخۆ بە واتای دورکەوتنەوەیەکی تەواو لەگرنگترین دەسکەوت و داهێنانە زانستیەکانی مارکس دێت ،کە ئەویش برینیە لەچەمکی کۆمەڵگە وەک بونیادێکی ناڵۆز کە بەشێوەیەکی زۆر گشتگیر دەستنی شانکراوە.

ئاڵنوسێر بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە بۆیە گەڕاوەتەوە بۆ مارکس، تا جیاکاری بکات لەنێوان مارکسیزمی ڕاستەقینە و مارکسیزمی ئایدیۆلۆژیی. لێ ئەم گەڕانەوەیە پاشگەزبوونەوە نەبوو لەشتێک کە پێشتر هەمووان دەیانزانی و ئێستاش لەیادیانکردوە: لەو ڕاستیەی کە مارکس دەروازەکانی کیشوەرێکی نوێی لەمەعریفەی زانستیدا کردەوە، کاری سەرەکی ئاڵنوسێریش دۆزینەوە و دانانی نەخشەڕێگا بوو بۆ ئەو شیمانە ئیۆرییانەی ئەو کیشوەرە هەڵگریانە. ئەم دۆزینەوەیەی هەقیقەتی ئایدیاکانی مارکسیش بۆ خۆی سێ سەرچاوەی فیکریی مارکسییانە لەخۆ دەگرێت ،کە ئەوانیش برینیین لە:

.تیۆرەی مەعریفەی مێژوویی،فەلسەفەی سپینۆزایی ، دەرونشیکاریی لاکانیی.

ئاڵنوسێر هەستا بە دانانی چەمکی (دابڕان)، ئەو چەمکەی لەئیۆرەی مەعریفەی مێژوویی و بەتایبەتی لەگاستۆن باشلارەوە وەریدەگرێت. ئەم چەمکە بەپلەی یەکەم مانای وایە زانست درێژکراوەی ژیانی ڕۆژانە نییە، بەڵام بەدانانی چوارچێوەی چەمک ئاسا و ئیۆریی خۆی لەئەزمونە ژێنراوەکانی ژیانی ڕۆژانە دادەبڕێنێت، پاشان ئەو چوارچێوانەش لەوێنەی ئامراز و ئەزموندا بەرجەستە دەبن. بەڕای ئاڵنوسێر ئەمە ئەو خاڵە سەرەکییەیە کە زانست لەئایدیۆلۆژیا جیادەکاتەوە، چونکە ئایدیۆلۆژیا بەو ئوانایە دادەنرێت، کە سەرلەنوێ و بەشێوەیەکی قەبووڵکراو، هەروەها وەک هەوڵدانێک بۆ سەقامگیرکردنی پەیوەندیە لێکدژەکان، ژیانی ڕۆژانە بەرهەمدەهێنێتەوە، بۆ نمونە لەشێوەی پەیوەندی نێوان سەرمایە و کرێکاراندا. مانای دوەمی دابڕانیش دەبێتە مایەی نوسینەوەی مێژووی مانای یەکەم. بەڕای باشلار هیچ وشەیەک بەتەنها خۆی ناتوانێت لەخۆیدا چەمکێکی زانستی دروستبکات و ببێت، بەڵکو ئەوەی کە مانایەکی زانستیی دیاریکراوی دەدانێ پەیوەندیەکانیەتی بە چەمکەکانی تریەوە، بەو مانایەی هەر چەمکێک لەپەیوەندیدایە بەکۆمەڵەک

چەمکی دیکەوە، کە ئاڵنوسێر ناوی دەنێت (کێشە). بەدیوێکی ئریشدا ئاڵنوسێر مەبەستی لەدیاریکردنی دابرانێکی ئەپستیمۆلۆژیە لای مارکس لەساڵی 1845 دا ئاوەکو گەشەبکات، بەرەو کێشەیەکی ئر لەپاش 1857 ە ەوە، لەبەرئەوەی کە دەشێت کێشە جیاوازەکان لەدەستەواژەکاندا هاوبەش و ئێکهەڵکێش بن، هەر بۆیە زۆر گرنگە و پێویستە هەستین بە بڕێک خوێندنەوەی مانادار کە ئامانجی هەڵێنجان و دەرهێنانی ناهۆشیاریی ئیۆریی دەقە و دیسان نەمیش بۆ خۆی بڕێک کێشەی سەپێنراوی ئەونۆ دروستدەکات، کە سنور بۆ مەودای چەمکەکان و وەڵامە شیاوەکان دادەنێت. بۆ نمونە (بۆشایی ئاسمان) لەفیزیای نیوتندا هەمان ئەو مانایەی نییە کە لەئیۆرەی ڕێژەگەراییدا هەیەتی، کەواتە مانا لەئیۆرەی ڕێژەگەراییدا لەسەر بنەمای فەلسەفەی نیوتن دروست نابێت، بەڵکو لێی جیادەبێتەوە و دادەبڕێت.

خوێندنەوە سیمئۆمانیکیەکەی ئاڵنوسێر بۆ مارکس کێشەیەکی دیاریکرد ،کە جیاواز و دابڕاوە لە هەریەکە لەهیومانیزم و هیگڵیزمیش، چونکە ئەو ڕایەی هیومانیزم کە دەڵێت ئاکەکان مێژوو دروستدەکەن، بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ ئەو ئوێژینەوە ئیۆریە دژە مرۆیی (ئەنئی هیومانیستی) یە بۆ پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان ناگونجێت و ئەبانایەتەوە کە لای مارکسی پێکەیشتوو دەیبینین. ئەمە جگە لەوەی ئەوژمی مێژووگەرایی پەیوەستە بە هیگڵیزمەوە، یان بەو ئیبینیەوە کە دەڵێت مێژوو بریتیە لەبەدیهێنانی جەوهەری مرۆیی، وەک ئەوەی لەداهێنان و عەشق بۆ ئازادیدا دەیبینین. ئەوژمی مێژووگەرایی مێژوو ،وەک پرۆسەیەکی بەردەوام بەرەو ئامانجێک دەبینێت، هەروەها پێیوایە ئەوە ((جەوهەر)) ە کە سەرجەم سیماکانی ژیانی کۆمەڵایەتی دەستنیشاندەکات لەو شتەدا، کە ئاڵنوسێر ناوی دەنێت (سەراپاگیرییەکی دەربڕ و گوزارشتکار)، هەر بۆیە بەڕای ئەو، هەموو ئەو جۆرە ڕەگەزانە لای هیگڵ (ڕەگەزی ئابووریی، سیاسی، یاسایی، ئەدەبی، ئایینی و... هتد) جەوهەری ناوەکی گشت پێکدەهێنن.

ئاڵنوسێر باسی لەوەش کردوە، کە لەکێبی سەرمایەی مارکسدا بۆی دەرکەوتوە دەشێت کاری ئیۆریش وەک چەشنێک لەبەرهەمهێنان سەیربکرێت، چونکە پرۆسەیەکە ئیایدا مانەریاڵە خامەکان (بۆ نمونە ڕاستییەکان، دۆکیومێنتەکان، شارەزاییەکان و ئایدیۆلۆژیاکان) سەرلەنوێ و بەپێی ئەو سنرەکنورە ئیۆریەی بەکاریانەدەهێنێت و ڕێکیاندەخات، بەکاردێنەوە. ئەم پرۆسەی گۆڕیینە زانستیەی کە ئەو ناوی دەنێت (گشتاندنی یەکەم) بەهۆی بەکارهێنانی (گشتاندنی دووەم) ەوە ،ئەو مەعریفە زانستیە بەرهەمدەهێنێت کە بە (گشتاندنی سێهەم) ناوی دەبات. ئا بەو شێوەیە دەبینین کە لای ئاڵنوسێر کارکردنی چەمک ئاسایانە ـ ئیۆرییانە (لەڕێگەی دابڕانیەوە لەئایدیۆلۆژیا) فاکتەرێکی سەرەکییە لەبەرهەمهێنانی مەعریفەی زانستییدا. لێ با ئەوەشمان لەیاد نەچێت کە لەکارەکانی دوائریدا، هەر خودی ئاڵتوسێر ڕەخنەی ئیۆریزەکردنی ئوندڕۆیانەی ئەم ئاڕاستەیە دەکات.

بەپاڵپشتی هەر یەکە لەمارکس و

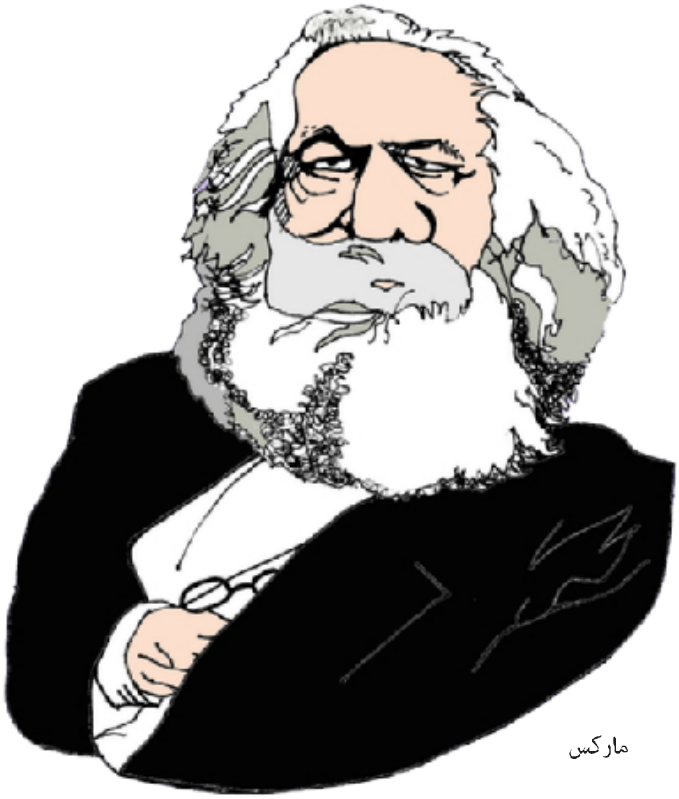

مارکس

لینین و ماو، بەنایبەنییش بە کۆمەکی فەلسەفە مانەریالییەکەی سپینۆزا، ئاڵنوسێر بـۆی دەرکـەونـوە چەمکی مارکس بۆ چەشنی بەرهەمهێنان بۆ خـۆی نمایشی کێشەیەک دەکـات، کێشەی ئەوەی کە دەشێت کۆمەڵگەکان وەک کۆمەڵە گشتێکی ناکۆکی خاوەن ڕێکخستنی ئـاڵـۆز دابـڕێـژێـت ،کە چـارەنـوس و بەگەڕخستنەوەی هەر ڕەگـەزێـک، ملکەچ و پابەندی زۆر ڕەگـەزی دیکەن لـەو گشنە. کەرتە جـیـاوازەکـان لەکۆمەڵگەدا (کەرتی ئـابـووری و سیاسی و ئایدیۆلۆژی) هەمیشە دەستنیشانکەرن و هەڵدەستن بـە دەستنیشانکردنی ئـەوانـی تر، هەروەها ئەوەی کە هەیە یەک ناکۆکی نییە، بەڵکو بوونی بڕێک ناکۆکی زۆرە، یەک بونیاد نیە، بەڵکو بونیادێکە بۆ بڕێک بونیادی تر. دیارە ئاڵنوسێر ئەمەی بەنەنها وەک گوزارشتێک نەبینیوە، بەڵکو وەک بونیادێکی هۆکارییانە، جەختیشی لـەوە کـردوەتـەوە کە هەمیشە ئاسنی ئابووری پەیوەندیەکانی بەرهەمهێنان، لەدوا قۆناغدا دیاری و دەستنیشان دەکرێت. وەک دەبینین ئەوەی کە لەسایەی کەرتەکاندا باوە ئاسنی سیاسییە، لێ لەگەڵ ئەوەشدا ئاکە کانژمێری ئاقانە لەدوا قۆناغدا، هەرگیز لـەسـەرەتـاوە نـایـەتـەوە بۆ کۆتایی. بەدەستەواژەیەکی تر، لایەنی ئابووریی کایەیەک لەدەستنیشانکردنی ئاڵوگۆڕکارانە بونیادەنێت، کە ئیایدا لایـەنـەکـانـی تـر خـاوەنـی جـۆرێـک لەسەربەخۆیی ڕێژەیی خۆیانن، کەواتە فۆرمی کۆمەڵایەتی بەشێویەکی گشتی و سەراپاگیر سەرلەبەری هەڵدەوەشێنەوە، وەک چۆن لەشیکارکردندا بەنەنها ئاقە هۆکارێک و دوا هۆکارمان بۆ کێشەکان نیە، بەڵکو هەمیشە هۆکارێکی بزر و پیوار هەیە، یان بە دەڕبڕینەکەی سپینۆزا: ((کاریگەرییەکان لەدەرەوەی بونیاددا نین، بەڵکو خـودی بونیاد لەکاریگەریەکانی ناو خۆی پێکهاتوە)). زۆر جار وا ئاماژە بۆ بیروڕایەکانی ئاڵنوسێر دەکـرێـن ـ بـە چاوپۆشین لەپەیوەندییە سەخت و دژوارەکـەی لەگەڵ بونیادگەریی ـ کە جۆرێکن لەمارکسیزمی بونیادگەریی، ئەمە جگە لەوەی بیروڕایەکانی ئاڵنوسێر خودی مارکسیزمی نوشی جۆرێک لە شۆک کـردوە و بوەنە مایەی مشتومڕێکی نیۆری زۆر دەربـارەیـان، لێ نابێت ئەوەشمان لەیاد بچێت کە ئایدیاکانی ـ بەنایبەنی لەکۆنایی حەفتاکان بەدواوە ـ بایەخ و گرنگی خۆیان لەدەستدا، دیارە هۆکارەکانی ئەمەش چەند ڕوداوێکە، لەوانەش: گۆڕانێکی نوند دژی مارکسیزم لەئەکادیمیای فەرەنسیدا، گۆڕانی کایە و بـوارە سیاسیەکان، هەروەها کێشە نیۆرییە ناوەکیە گرنگەکانیش لەهەڵوێستی خودی ئاڵنوسێردا. ئەڵبەنە ئاڵنوسێر خـۆی لـەو نوسینانەیدا کە جۆرێکن لە خۆڕەخنەکردن، دانی بەم خاڵەی دواییاندا ناوە.

دیـارە قۆناغی ئاڵنوسێر خۆی قۆناغێکی دەوڵەمەند بـوو، چونکە نوسینەکانی لەدەرەوەی بازنەکەی خۆی کە نزیکی بوون ـ بۆ نمونە کەسانی وەک ئێنین بالیبا و پییار ماشیری و نیکۆس پۆلانتزاس و میشێل بیکۆ ـ کاریگەری هەبوو لەسەر چەندین زانـای وەک جۆرن سیربۆن، ئیری ئێگلتۆن، ئێریک ئۆلن رایت، ستیڤن ریسێنگ و ریچارد ڤلف. ئەمە جگە لەوەی کە سوربوونی ئاڵنوسێر لەسەرتەوەی کە مەعریفە برینیە لەپراکسیسێکی بەرهەمهێنەرانە، دوائـر لـەسـەر دەسـتـی روی بێسکر دەگـۆڕێـت بـۆ بـنـەمـای ریالیزمی ڕەخنەیی. کارەکانی دیکەی ئاڵنوسێر دەربارەی ئایدیۆلۆژیا ـ وەک ئەوەی لەنوسینەکەیدا بـەنـاوی (دەربـارەی مارکس) و پەرەسەندنی پاشتری لە نوێژینەوەکەیدا بە ناوی (ئایدیۆلۆژیا و ئامێرە ئایدیۆلۆژییەکانی دەوڵەت) دەردەکـەوێـت ـ کـاریـگـەرییـەکـی زۆریـان هەبووە لەسەر وەسفکردنی ئامێرە ئایدیۆلۆژییەکانی دەوڵەتی وەک ((کەنیسە و خێزان و سیستمی فێرکاری))، وەک چۆن بەشداریانکردوە لـەسـەرلـەنـوێ بـەرهـەمـهـێـنـانـەوەی ئـەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانەی سنەمگەرایانەن. داهێنایکی تری ئاڵنوسێر لەکایەی دەروونشیکاریی لاکانییدایە بۆ پەردەهەڵماڵین لەسەر ئایدیۆلۆژیا، وەک پراکسیسێکی مانەریالییانە، کە ئاکەکان دەکانە بابەت. پێناسەی ئاڵنوسێر بۆ ئایدیۆلۆژیا وەک ئەوەی ((نمایشی پەیوەندییە فانتازیەکانی ئاکەکەسەکان بێت بە دۆخی بوونە ڕاستەقینەکەیانەوە)) گرنگی خۆی هـەبـووە، هـەروەهـا هـەوڵـدانـی بـۆ گـەشـەدان بـە مانەریالیزمێکی

کەرتە جیاوازەکان لەکۆمەڵگەدا (کەرتی ئابووری و سیاسی و ئایدیۆلۆژی) هەمیشە دەستنیشانکەرن و هەڵدەستن بە دەستنیشانکردنی ئەوانی تر

کـورتـنـەکـراوە، خـۆی نـیـشـانـەی بەرنامەیەکی نوێژینەوەی گرنگ و بەردەوامە. سەرباری ئەوانەش، ئاڵتوسێر هاوشانی کەسانی دیکەی وەک ـ جیل دولوز و ئێتین بالیبا و ئەنتۆنیۆ نیگری ـ بەشداریەکی بەرچاویشی هەبووە لەمانەریالیزمی هاوچەرخی سپینۆزاییدا.

ئاڵتوسێر بەدەست نەخۆشی پـارانـۆیـای شکستی دێـوانـەیـیـەوە ناڵاندویەتی، جەندین جاریش چارەسەری بۆ ئەو نەخۆشیە وەرگرتووە، لێ هیچ کام لەو چارەسەریانە نەیانتوانیوە ڕێگیری بکەن لەوەی هێندەی تر خراپ نەبێت، زیاتر و زیاتر لێیی سەرهەڵنەدانەوە و لەنەخۆشخانە نەیخات، لەکاتێکدا نوشی جۆرێک لەقەیرانی ئەقڵییانە دێت، لەمانگی نۆڤەمبەری ساڵی 1980 دا هێڵێنی هاوسەری دەکوژێت. دیارە چارەسەرە دەروونیەکانی سەلمێنەری ئەو گرفتە سایکۆلۆژییەی ئەو بوون ،کە نەیانهێشت بە نۆمەتی کوشتن بدرێنە دادگا. دوای ئەم ڕوداوە ئیدی خۆری ئاڵتوسێر وەک کەسایەتیەکی ئەکادیمی ئاوادەبێت و ساڵی 1983 ئازاد دەکرێت. پاشتر لەباکوری شاری پاریس و لەدۆخی جۆرێک لەگۆشەگیرییدا دەژێت، تاوەکو لە 22 ی ئۆکتۆبەری 1990 دا و بەهۆی جەڵتەی دڵەوەکۆچی دواییەدەکات.

بـیـۆگـرافـیـای ئاڵتوسێر ساڵی 1992 بڵاوکرایەوە و ئیایدا وتویەتی کە نایەوێت باسی ئـەوە بکات بۆ چی لەسەر تاوانی کوشتنی هێڵێنی هـاوسـەری نـەگـیـراوە، چونکە پێی وایە دەقەکە خۆی کەشی ئەوەی بۆ دەڕەخسێنێت: ((چ وەک خۆی و چ بە ئاشکرا، شاهێدی خۆی لەسەر ڕوداوەکە بـدات)). ئـەو دەقـە وەک ئێلیوت وتویەتی: ((خۆی برینیە لەسەرلەنوێ نوسینەوەی ژیان، لەڕێگەی نیشانەیەکی ڕۆشنەوە بۆ پاشماوەکانی ژیان)). ئەگەر بیۆگرافیا لەجیاتی ئـەوەی زۆر شت بدرکێنێ زۆر شت بشارێنەوە، ئەوا نوسینەکانی دیکەی ڕۆشنایی دەخەنە سەر زۆر لایەنی گرنگ لەپڕۆژە فیکری و سیاسییەکەی ئاڵتوسێر. بۆ نمونە لەئێکسنەکانی وەک:

((The Subterranean Current of the Materialism of the Encounter and 'Machiavelli and Us))،هەوڵیداوە سیماکانی (ماددیبوونی ناکۆک) و زۆر شتی تریش دەستنیشانبکات و دوایـان بکەوێت. بەدەربڕینێکی تر، ئـەو نوێژینەوەی لـەوە کـردوە ،کە چـۆن دەکـرێـت مەعریفەی ئیۆریی وەک بەشداری لەسەرهەڵدانی شتێکی نوێدا (کۆمەڵگەیەکی دادپەروەرانەتر) بەکاربهێنین، لەئەنجامی کارێکی خۆبەخشانە یـان وەک دیاردەیەکی سەرناپا خۆوەکییانە. ئەمەشیان بەگشتی بەرەنگاریی ئاڵتوسێر بوو لەدژی ئیۆرەی مارکسی و بیریی کۆمەڵایەتی.

• لەکارە گرنگەکانی:

1. For Marx. 1962–5. London: Allen Lane, 1969.

2. Reading Capital. 1965–8. With Etienne Balibar. London: New Left Books,

1970.

3. Lenin & Philosophy and Other Essays. 1971. London: New Left Books.

4. Essays in Self-Criticism. 1974. London: New Left Books, 1976.

5. The Future Lasts a Long Time. 1994. London: Vintage.

6. Machiavelli and Us. London: Verso, 1999.

بۆ خوێندنەوەی زیاتر بڕوانە :

Ted Benton. 1984. The Rise and Fall of Structural Marxism. London: Macmillan.

Roy Bhaskar 1989. Reclaiming Reality. London: Verso.

Alex Callinicos. 1976. Althussers Marxism. London: Pluto Press.

Gregory Elliot, ed. 1994. Althusser: A Critical Reader. Oxford: Blackwell.

Gregory Elliot. 1987. Althusser: The Detour of Theory. London: Verso.

Jose´ Lo´pez. 2003. Society and Its Metaphors. London: Continuum.

Warren Montag. 2002. Louis Althusser. London: Palgrave.

J. Read. 2003. The Micro-Politics of Capital. New York: SUNY.

سەرچاوە:

خمسون عالما اجتماعيا اساسيا، المنظرون المعاصرون، ئامادەکردنی: جۆن سکۆت، وەرگێڕانی بۆ عەرەبی: مەحمود محەمەد عەلی، پێداچونەوەی: جبور سەمعان. بڵاوکراوەی: الشبكة العربيه للابحاث و النشر. چاپی یەکەم، بەیروت، 2009، لاپەڕەکانی 29 ـ37.

–John Scott: Fifty Key Sociologists: The' Contemporary Theorists. First published 2007، by Routledge. pg: 36–.